

En familie i Nydalen gjennom forandringens hundreår

Tema for Kulturminnedagen 2005 var *Fra slegge til mus – forandringens hundreår*, og den ble markert med et arrangement i Nydalen 11. september. Enorme forandringer har skjedd i dette tidsrommet. Mange mennesker har vært involvert underveis, mange som ansatte i industribedriftene, og atter andre som innbyggere i Nydalssamfunnet. Blant disse kan vi følge en familie gjennom dette hundreåret. Vi har vært så heldige å få et intervju med familiens eldste, Åse Bergersen, som har levd i hele nittifire av disse hundre årene, og hennes barnebarn Petter, som er født og oppvokst i Nydalen, og bor der fremdeles.

Trange kår

Åse ble født på Sagene på skuddårsdagen 29. februar 1912. Hun vokste opp i en trang, liten leilighet med mor, stefar og en flokk yngre halv-søsken. Som den eldste måtte hun ta mye ansvar. Stefaren ble arbeidsledig, og ofte hadde de ikke mat. Åse måtte da gå til fots fra Sagene til Misjonshotellet i sentrum for å få fylt matspann i matutdelingen der. Hun fikk 10 øre til trikk tilbake med det tunge spannet. Stefaren skrev små tiggelapper om at han var arbeidsledig og hadde stor familie å forsørge, og sendte Åse inn i forretningene med sekk og lapp for å få noe mat av snille ansatte.

Åse lærte å spille gitar, og kunne tjene en slant på å opptre med skillingsviser. Barndommen var, som for de fleste i området, preget av sult og mangel på det mest nødvendige. Etter folkeskolen bar det ut i arbeid.

Til Nydalen

Åse kom inn i Bergersen-familien da hun giftet seg med Birger Bergersen i 1934. Hans far, Karl Bergersen, var materialforvalter ved Christiania Spigerverk. Det var vanlig at sønnene fulgte etter far inn i bedriften, det hadde også Birger gjort. De nygifte fikk leie en ett-roms kvistleilighet i Bruugården for 13 kroner i måneden. Inventaret var

sparsomt, det var et spisebord med stoler i det ene hjørnet, noen kasser som Åse trakk med hyllepapir og voksdruk var kjøkkenbenk, komfyren var en primus, og i andre enden av rommet hadde de seng. Vann hentet de ute ved vannposten. Det var utedo nede i gårdsrommet, og nær barna satt der, sparket de med beina i dokassa for å skremme bort rottene som det krydde av. Bruugården lå kloss inntil skrapjernhaugen, en farlig og ulovlig, men yndet lekeplass for ungene.

Ovnene i stålverket spydde ut flere tonn jernstøv i døgnet, og det fantes ikke renseanlegg, så det var ubeskrivelig møkkete. Ungene måtte bades i sinkbalja hver kveld før de kunne legges. Husmødrene hadde en stadig kamp for å få klesvasken raskt inn fra tørkesnorene når de røde røykskyene veltet ut fra smelteverket. Trafikken til og fra Verket passerte rett utenfor Bruugården, og det var i tillegg mye støy fra produksjonen i fabrikkene. Mange boliger lå nær støyen, og i de trange, overbefolkede leilighetene skulle skiftarbeiderne sove ut etter tungt og farlig arbeid. De røffe arbeidsforholdene preget også familielivet.

Bruugården. (Fra boken Spigeren, Tiden forlag)

For noen ble flaska en god trøst, og når lønningskasserer Kierschow delte ut lønningsposene ved vakta hver fredag, var det en del koner som fortvilet prøvde å sikre seg posen før mannen strøk av gårde for å drikke.

Det lå en butikk ved vakta. Den ble kalt «Klausa» etter damen som drev den. Der fikk karene kjøpt øl. I tillegg var det restaurant Nordpolen på Sandaker og Vellet restaurant på Svetter'n som trakk. På Vellet kunne en drikke på krita hvis madammen hadde kapra lønningsposen. Når pengekassa var bunnskrap, måtte mange koner gå den tunge veien opp til Sykekassa i 1. Tverrvei for å få hjelp til det aller nødvendigeste. Der henta arbeiderne også sykepenger. Nydalen hadde egen politistasjon, og var det trøbbel, så kom politimester Røtterød og ordnet opp.

Det fantes ikke bad i arbeiderboligene, så alle brukte folkebadet Nydalen bad. Om sommeren var det også bading i Akerselva oppunder Oset og nedenfor «Dumpa» (like nedenfor Bakke mølle), «Håkonsjøen» på Bjølsen. Fra Mustaddammen (Saga dammen) og ned gjennom Verket var elva så forurenset av kloakk og industriutslipp at den ikke var egnet som badeplass. Når tøyfarveriet på Nydalens Compagnie hadde utslipp etter farging av blåtøy, kunne en se på elva om det var det røde eller det blå tøyet som var farget den dagen.

Det var stor aktivitet knyttet til Nydalen bedehus, og der gikk ungene på søndagsskole og konfirmasjonsforbedelse. Motstykket var Ullbua og Dampen, der arbeiderne fikk servert varm mat. Der hadde idrettslag, sangkor og mange andre foreninger tilhold, og det ble holdt revyer og dansefester der. Ungene øverst i Nydalen gikk stort sett på Grefsen skole, de andre lengre ned gikk på Bjølsen.

Åse og Birger fikk senere låne til innskudd til leilighet av Verket, og flyttet til en to-roms leilighet på Bjølsen. De fikk to barn. Birger ble etter hvert smeltemester på verket, der han gikk under tilnavnet «Berjer'n». De fleste på verket hadde kallenavn den gang.

Under krigen okkuperte tyskerne Bjølsen skole, og undervisningen skjedde resten av krigen på Frelsesarmeen og i private hjem. Det var viktig for tyskerne å holde tungindustrien i gang, og arbeiderne fikk derfor mat med hjem. Noe av dette var stive flak med klippfisk, som egnet seg ypperlig som akebrett for ungene om vinteren. Åse husker enda lukten av de våte ullbuksene når ungene kom hjem etter en herlig kveld i akebakken!

Kona til direktør Gunnar Schjelderup organiserte sommerferieopp- hold på arbeidernes feriehjem «Skjeggelia» i Enebakk for arbeiderbarn som trengte det, og hun ordnet med det nødvendigste av klær og utstyr for de som hadde lite. Det var kjærkomment å få sende barna av sted, så de fikk et pusterom fra den grå hverdag, hvor folk hele tiden levde i frykt for sabotasje eller bombing av Verket. Dette også fordi det var en sterk motstandsgruppe på Verket. Gleden var enorm da freden kom i 1945.

Åse mener en ikke skal romantisere livet i gamle dagers Nydalen. Visstnok var det lyspunkter, med samhold, idrett, sang og musikk og hyggelige begivenheter. Men for de fleste var det en tilværelse i trang- boddhet og usle kår, der det meste dreide seg om slitet for det daglige brød, og der arbeidsfolk måtte stå med lua i handa og være lavt ansett i samfunnet.

Gjenreising og forandring

Etter krigen fulgte gjenreising, og etter hvert utvikling mot et samfunn med bedre levestandard for arbeiderne. Noen av de gamle boligene ble rustet opp, den gamle Gullhauggården fikk f.eks. vannklosett i 1960. Spikerverket trengte flere stabile folk, og bygde gode familieboliger oppover Tamburjordet og Heilo. Åse og Birger flyttet til ny enebolig med bad og hage i Tamburveien 5. Sønnen Kjell begynte i stålverket, der han raskt fikk tilnavnet «Lille-Berjer'n», stiftet familie, og fikk leilighet på Gullhaug. Dermed var tre generasjoner samlet i Nydalen.

Det var veldig godt å bo i området, der alle kjente alle, og med kort vei til elva og Marka. Kjells sønn Petter husker en oppvekst med mange lekekamerater, store friområder å utfolde seg på, og spennende tokter rundt på Verket. Da «Besta» fikk hus med badekar, tok han med seg en kamerat fra Gullhaug for å prøve herligheten. De fant noe hvitt pulver som skummet skikkelig bra, og koste seg stort i flott skumbad. «Besta» ble litt fortvilt da hun kom hjem og så at guttene badet i Blenda, men de var storforfornøyde – og gullende rene. Da Kjell senere fikk leie ny rekkehusleilighet med bad på Heilo, var det stor stas.

Velferdssamfunnet

Over noe tid skjedde også store forandringer i industribedriftene. Det ble krav om vernetiltak og renseanlegg. Spikerverket fikk renseanlegg i 1973, og etter det ble 42 tonn støv kjørt bort fra stålverket hver uke.

En stor forbedring for nydalsfolk! Måltrettet AKAN-arbeid førte til andre holdninger til alkohol i arbeidsmiljøet.

Det ble vanlig med privatbil og hytter, og velstanden økte gradvis i alle hjem. Lengre skolegang ble obligatorisk, og ikke minst ble det bedre muligheter for ungdommen til å ta utdanning. Kjells sønn Petter ble lærling i Elektrisk avdeling på Verket da han var 15 år, og fikk selsagt kallenavn – «Berjeknøttet». Senere ble han lærling og gikk teknisk fagskole. Han var ansatt til avdelingen opphørte ved nedleggelsen av stålverket i 1989, og fortsatte i det nye selskapet der, CS Elektro, til 1993.

Åse ble enke i 1976, og flyttet til en to-roms leilighet i Tamburveien 6. Etter at Spikerverket ble overtatt av Elkem, ble tjenesteboligene tilbudt for salg til de ansatte leietakerne. Petter kjøpte da nabohuset Tamburveien 8, som er den sist gjenstående av sju husmannsplasser under Lillo gård bygd i tiden 1830-40. Den gang het plassen «Slettastua». Med god hjelp av hans familie klarte Åse seg selv helt til 2002, da måtte hun flytte til trygdeleilighet på Myrer fordi helsa sviktet.

*Åse Bergersen med tippoldebarnet.
(Foto utlånt av familien.)*

Men hennes hjerte er i Nydalen, og hun gråter av glede når Petter henter henne på besøk dit. Det følger mye savn med så høy alder, også det at fingrene ikke mestrer gitaren mer. Men Åse har også opplevd en ny, stor glede i år, da Petters datter fikk ei lita tulle i mai, og Åse ble tippoldemor. Det var ubeskrivelig å holde et tippoldebarn i armene, sier hun.

ABH